

ПЛЕНАРНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ

УДК 947.6“1921/1939”

МОЛАДЗЬ У РЭЛІГІЙНЫМ ЖЫЦЦІ САВЕЦКАГА БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ (1921 – 1939 ГГ.)

канд. гіст. навук, дац. В.В. ДАНИЛОВІЧ
Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Мінск

Артыкул прысвечаны даследаванню праблемы ўдзелу моладзі ў рэлігійным жыцці савецкага Беларускага Падзвіння 20–30-х гг. XX ст. Сцвярджаецца, што на пачатковым этапе антырэлігійная барацьба не дасягнула вялікага поспеху ў асяроддзі моладзі. Актывізацыя наступлення камсамолу на рэлігію выклікала ідэалагічнае супрацьдзеянне з боку духавенства.

Дзейнасць рэлігійных арганізацый стала значнай перашкодай для росту ўплыву камсамолу на моладзь нацыянальных меншасцей. У ЛКСМБ назіраліся супрацьлеглыя хістанні ў ажыццяўленні палітыкі ў адносінах рэлігійных канфесій. Тым не менш, у выніку комплексу мер уладаў у 1930-ыя гг. Атэістычны светапогляд ахапіў пераважную большасць моладзі.

Ключевые слова: *Савецкая Беларусь, моладзь, грамадства, палітыка кампартыі, камсамол, канфесіі, рэлігія, атэізм.*

Савецкія ўлады надавалі вялікую ўвагу распаўсюджванню новай камуністычнай ідэалогіі, якая грунтавалася на атэістычным светапоглядзе. Таму для яе пашырэння неабходна было вывесці грамадства з пад уплыву рэлігійных канфесій. У маладзёжным асяроддзі гэта было яшчэ больш актуальна, бо без апоры на маладое пакаленне ніякая ідэалогія не мае будучыні.

У выніку ў пачатку 1920-х гг. камсамольцы актыўна вялі антырэлігійную прапаганду, арганізоўвалі “камсамольскія вяселлі” і “камсамольскія хрэсьбіны” [1, с. 49 – 50]. Пры кожным камсамольскім клубе дзейнічаў гурток па падрыхтоўцы антырэлігійных агітатараў і прапагандыстаў [2, с. 17].

Найбольшая ўвага камсамолу надавалася правядзенню антырэлігійнай кампаніі ў асяроддзі маладых яўрэяў, што можна растлумачыць перавагай у той час у камсамоле Савецкай Беларусі камсамольцаў яўрэйскай нацыянальнасці.

Камсамол вёў кампанію па ліквідацыі хедэраў (іўдзейскіх пачатковых школ для хлопцаў) [3, л. 4 – 5]. У прыватнасці праводзіліся дыспуты з яўрэйскімі нацыяналістамі аб сутнасці сіянізма і шкодзе хедэраў. Тым не менш у Віцебскай губерні назіраўся рост колькасці хедэр, якія займаліся пашырэннем сіянісцкіх поглядаў сярод яўрэйскага юнацтва [4, с. 124, 128].

Таксама рэлігійную працу сярод моладзі вялі праваслаўнае і каталіцкае духавенства, пратэстанты (асабліва актыўна) праз музычныя і харавыя гурткі [4, с. 125]. Духавенства дамагалася ад веруючых бацькоў, каб яны не дазвалялі сваім дзецям уступаць у камсамол, наведваць клубы і слухаць лекцыі [4, с.139].

Нягледзячы на перашкоды з боку ўлад, паспяховымі канкурэнтамі камсамольцаў у барацьбе за юнакоў і дзяўчын выступалі пратэстанцкія евангелісцкія і баптысцкія гурткі, якіх было даволі шмат, асабліва на вёсцы [5, л. 20; 6, л. 14; 7, л. 54], што сведчыць пра прывабнасць для маладых людзей ідэй і форм працы пратэстантаў. У 1923 г. на тэрыторыі Савецкай Беларусі распаўсюджваўся пратэстанцкі часопіс “Голос хрысціянскай моладзеі” [8, с. 17].

У выніку антырэлігійная прапаганда была ўключана ў праграмы ўсіх партшкол, ВНУ, педтэхнікумаў і настаўніцкіх курсаў [9, с. 25 – 26]. Масавымі формамі яе сталі т. зв. “камсамольскія каляды” і “камсамольскі вялікдзень”.

Трэба адзначыць, што маладыя людзі гарадоў падтрымалі лозунгі камсамольскай антырэлігійнай кампаніі, а вясковая моладзь – не, што сведчыць аб яшчэ малым уплыве камсамола на апошнюю [3, л. 5].

На пачатковым этапе антырэлігійная барацьба не мела вялікага поспеху нават сярод юнакоў і дзяўчат. Культгала адпаведная прапагандысцкая праца, якая мела пераважна дэманстрацыйна-карнавальны характар.

Аднак паступова камсамольцы пачалі ствараць і навукова-атэістычныя гурткі, ініцыявалі перанос дзён адпачынку з суботы і нядзелі на інш. дні. Пачасціліся выпадкі зваротаў у камсамольскія ячэйкі для арганізацыі “чырвоных хрэсьбін” і “чырвоных вяселляў” [4, с. 140–141; 10, л. 179; 11, л. 122; 12]. Пад уплывам камсамола маладзёжныя культурна-асветныя гурткі на вёсцы таксама пачалі весці антырэлігійную працу. Новыя традыцыі паступова ўваходзілі ў быт моладзі.

У выніку многія маладыя настаўнікі лічылі антырэлігійныя дзеянні абгрунтаванымі і неабходнымі [13, с. 101]. Аднак, хаця і адбывалася актывізацыя антырэлігійных кампаній, адпаведнае выхаванне юнага пакалення вялося яшчэ эпізадычна [14, 28].

Нягледзячы на пагрозу выключэння з саюза за адпраўленне рэлігійных абрадаў, многія камсамольцы ў 1924 – 1925 гг. тайна вячаліся і хрысцілі дзяцей. Нават меліся камсамольскія ячэйкі, дзе амаль усе камсамольцы выконвалі рэлігійныя абрады [15, л. 12; 16, л. 26, 46, 54; 17, л. 1].

Тым не менш актывізацыя націска камсамола на рэлігію выклікала ідэалагічнае супрацьдзеянне з боку духавенства [18, с. 86]. Як вынік узмацніліся рэлігійныя і антыкамсамольскія настроі сярод маладых заможных сялян і саматужнікаў [19, л. 83; 20, л. 9; 21, л. 3]. Духавенства паспяхова арганізоўвала з моладзі харавыя гурткі і цэлыя евангелісцкія групы [22, с. 14].

У 1924 – 1925 гг. значным уплывам сярод польскай моладзі, асабліва дзяўчын, карысталіся ксяндзы. Яны заклікалі байкатаваць савецкі маладзёжны друк, забаранялі прысутнічаць на камсамольскіх вечарынах пад пагрозай нядопуску юнакоў і дзяўчат у касцёл [14, л. 54; 16, л. 35; 17, л. 12; 23, л. 11, 13; 24, л. 20; 25, л. 24].

З 1925 г. камсамольцы ўзмацнілі антырэлігійную працу: арганізоўвалі ў школах куткі і гурткі бязбожнікаў, зачынялі цэрквы, касцёлы і сінагогі, праследавалі святароў [9, с. 26; 26, с. 102 – 103].

Аднак перад камсамольцамі ставілася задача не дапускаць нетактоўныя выпадкі супраць рэлігіі (асмейванне духоўных асоб і інш.) [27, л. 17], што сведчыць аб імкненні ўлад не дапусціць вострых канфліктаў і супрацьстаяння ў грамадстве на рэлігійнай глебе. Але гэтая задача часта не выконвалася. Няўмелы і неасцярожны падыход камсамольцаў да антырэлігійнай прапаганды назіраўся асабліва на вёсцы [28, л. 9]. Тым не менш адзначалася зніжэнне рэлігійнасці маладых сялян [29, л. 26].

Каб вывесці школьную моладзь з-пад уплыву веруючых бацькоў, у кастрычніку 1925 г. ЦК ЛКСМБ і НКА БССР выкарыстоўвалі правядзенне клубнага дня ў школах [30, с. 101].

У 1921 – 1925 гг. камсамольскі друк вёў актыўную антырэлігійную прапаганду. Выпускаў спецыяльныя антырэлігійныя нумары газет і дадаткі да іх. Крытыкаваў служыцеляў рэлігійных культаў. Заклікаў да арганізацыі “камсамольскіх каляд” і “камсамольскіх вялікаднёў”, у час якіх чыталіся антырэлігійныя лекцыі, праводзіліся канцэрты мастацкай самадзейнасці, шэсці з паходнямі, што прыцягвала людзей, адрываючы іх ад рэлігіі. У мясцовых камсамольскіх газетах рэгулярна друкаваліся падборкі матэрыялаў у рубрыцы “куток бязбожніка” [31, с. 114; 32, с. 31; 33, с. 15 – 16]. Тым не менш у 1926 г. адзначалася ўзмацненне рэлігійных настрояў маладых заможных сялян [21, л. 3].

На грунце рэлігійна-нацыянальнага адзінства рос уплыў каталіцкага духавенства на польскую моладзь (найперш дзяўчын). Ствараліся розныя рэлігійныя гурткі, якія аб’ядноўвалі значныя пласты маладых палякаў БССР, асабліва ў памежных з Польшчай акругах [25, л. 37; 34, л. 37; 35, л. 588; 36, л. 16; 37, л. 116; 38, л. 13 – 14]. Узмацнілася праца каталіцкага духавенства і сярод беларускага юнацтва. З гэтай мэтай выкарыстоўвалася чытанне пропаведзяў на беларускай мове [38, л. 12].

На канец года ўзрос клерыкалізм сярод юных яўрэяў, асабліва ў мястэчках [39, л. 185]. Разам з тым, рэлігійны ўплыў на маладых латышоў быў слабы [34, л. 37].

Усё гэта не засатавалася па-за ўвагай уладаў, якія зрабілі стаўку на развіццё антырэлігійнай барацьбы праз Саюз ваяўнічых бязбожнікаў (СВБ). Ён пачаў сваю афіцыйную дзейнасць у БССР 30 ліпеня 1926 г. [40, с. 298]. З гэтага часу ЛКСМБ аказваў фінансавую падтрымку СВБ [41, с. 109]. Аднак, нягледзячы на з’яўленне СВБ, на канец года антырэлігійная прапаганда камсамола рэспублікі моцна аслабела [39, л. 185], што сведчыць аб прыярытэтнасці ў дзейнасці ЛКСМБ інш. задач.

Маладыя католікі ўдзельнічалі ў дзейнасці каталіцкіх таварыстваў “Тэрцыяраў” і “Ружанца” [42, л. 12 – 13]. Уплыў каталіцкага духавенства пашыраўся ў першую чаргу на моладзь заможных сялян і мяшчан, пры чым асабліва на дзяўчат, праз бацькоў, споведзь, рэлігійныя святы, прывабныя знешнія формы рэлігійных абрадаў. Пры касцёлах дзейнічалі разнапланавыя маладзёжныя гурткі [43, л. 70 – 86; 44, л. 207; 45, л. 5]. Значная колькасць юнацтва была ў каталіцкіх гуртках Полацкай акругі [46, л. 29; 47, л. 3].

Дзейнічалі і пратэстанцкія маладзёжныя гурткі, якія часта атрымлівалі матэрыяльную падтрымку з-за мяжы. Напрыклад, сярод латышкага насельніцтва былі распаўсюджаны баптысцкія гурткі, якія актыўна працавалі з юным пакаленнем [43, л. 68 – 69].

Значна ўзмацніўся рэлігійны ўплыў на яўрэйскую моладзь. Павялічылася колькасць хедэраў і іешыў (вышэйшых іўдзейскіх школ). Напрыклад, у 1926 г. была адкрыта іешыва ў Полацку. У 1927 г. яна пераехала ў Віцебск, дзе праіснавала да 1930 г. Актыўна дзейнічала клерыкальная юнацкая арганізацыя “Ціферэс-Бахурім”. Вырасла наведванне юнакамі і дзяўчатамі сінагог (нават камсамольцамі). Іўдзейскае духавенства дапамагала ім уладкавацца на працу і атрымаць медыцынскую дапамогу [45, л. 80; 48, л. 122].

Увогуле адзначалася, што праца рэлігійных арганізацый у рэспубліцы стала значнай перашкодай для росту ўплыва камсамола сярод моладзі нацыянальных меншасцяў [45, л. 6; 49, л. 55].

ЛКСМБ вельмі слаба змагаўся з уплывам клерыкалізму, груба і няўмела вёў антырэлігійную прапаганду, што варожа настройвала веруючых супраць саюза [45, л. 8; 50, л. 12]. Так, ЛКСМБ правёў антырэлігійныя кампаніі на тэмы “Тора і сацыялізм”, “Маісей і Маркс”, акцыі ў час якіх мелі зневажальны ў адносінах да рэлігіі характар [51, с. 59].

Тым не менш атэістычная прапаганда не спынялася і ўздзейнічала перш за ўсё на маладое пакаленне [42, л. 44]. Напрыклад, настаўнікі-камсамольцы праводзілі актыўную антырэлігійную прапаганду ў латышскіх школах [52, с. 115].

У 1925 – 1928 гг. камсамольцы сістэматычна вялі антыклерыкальную агітацыю на старонках газет “Юнгэр арбетэр”, “Чырвоная зьмена”, “Орка”, “Гвязда млодзёжы”.

Разам з тым, як не дзіўна, рашэннем Бюро ЦК ЛКСМБ ад 23 лютага 1928 г. быў дазволены допуск камсамольцаў да выпечкі мацы ў час яўрэйскага свята пры ўмове ўзгаднення з прафсаюзамі [53, л. 82]. Такое становішча гаворыць аб супрацьлеглых ваганнях у ажыццяўленні саюзам палітыкі ў адносінах да рэлігійных канфесій і відавочнай наяўнасці ў ім моцнага яўрэйскага лоббі.

Увогуле ў 1928 – 1929 гг. назіраўся значны рост актыўнасці рэлігійных арганізацый, духавенства ўсіх канфесій у справе пашырэння ўплыву на моладзь. Пры гэтым выкарыстоўваліся розныя формы сацыяльнай і культурна-масавай работы [54, л. 2; 55, л. 60, 187]. Духавенства практыкавала раздачу харчавання для юнакоў і дзяўчат з ліку бедных пластоў грамадства, стварала маладзёжныя гурткі навучання сталярнай справе і ігры на гітары. Усё гэта вельмі прыцягвала моладзь [56, л. 19; 57, л. 9].

Асабліва актыўна распаўсюджвала свае ўплывы на юнае пакаленне каталіцкае і іўдзейскае духавенства. Пры чым апошняе часта выкарыстоўвала для пашырэння свайго ўплыву аказанне матэрыяльнай дапамогі маладым яўрэям. З выкарыстаннем неардынарных метадаў і форм працавалі з юнацтвам пратэстанты [58, с. 60 – 61; 59, с. 4].

У выніку рэлігійныя арганізацыі дасягнулі поспехаў у пашырэнні ўплыва на юнае пакаленне, асабліва дзяўчын [53, л. 361; 60, л. 6; 61, л. 4; 62, л. 142; 63, л. 22, 103; 64, л. 1].

Аднак адначасова ў шэрагу раёнаў адзначаліся пасіўныя адносіны моладзі да рэлігіі, што сведчыць аб дзейнасці антырэлігійнай прапаганды [65, л. 15].

Тым не менш аб’ектыўны аналіз сведчыць, што камсамольскія структуры рэспублікі вялі пасіўную барацьбу з рэлігійным уплывам у маладзёжным асяроддзі,

нават з рэлігійнасцю уласных членаў і актывістаў, мала надавалі ўвагі ячэйкам СВБ, слаба папулярызавалі антырэлігійную літаратуру на ідыш, беларускай і польскай мовах [56, л. 39; 64, л. 1; 66, л. 129; 67, л. 97, 99]. У асобных арганізацыях ЛКСМБ былі пашыраны рэлігійныя погляды [68, с. 32 – 33]. Некаторыя камсамольцы святкавалі праваслаўныя, каталіцкія і яўрэйскія вялікадні [69, л. 53]. У ЛКСМБ было шмат выпадкаў выхаду з саюзу ў сувязі з жаданнем выконваць рэлігійныя абрады [70, с. 5 – 6].

У 1929 г. паводле сацыялагічных апытанняў асобы ва ўзросце 12 – 18 гадоў складалі сярод няверуючых 25 %, а сярод веруючых 4,5 %, ва ўзросце 19 – 30 гадоў – адпаведна 40 % і 29 % [71, с. 56 – 57]. Як бачым, з узростам адбываўся рост працэнта моладзі як сярод няверуючых (тут гэты працэнт быў большы), так і веруючых, што сведчыць аб барацьбе атэістычнага і рэлігійнага ўплываў у асяроддзі падростаючага пакалення.

Так, ЦК ЛКСМБ і “Чырвоная зьмена” з сакавіка актыўна папулярызавалі як альтэрнатыву вялікадню, а затым і правялі ў антырэлігійным ракурсе свята першай баразны [69, л. 33].

У 1929 – 1930 гг. у Віцебску дзейнічаў нядзельны антырэлігійны ўніверсітэт з двухгадовым тэрмінам навучання [72, с. 57].

Па ініцыятыве ЦК ЛКСМБ у школах пачалі арганізоўвацца ячэйкі юных ваяўнічых бязбожнікаў, якія ініцыявалі антырэлігійныя кампаніі, распаўсюджвалі сярод насельніцтва адпаведную літаратуру, арганізоўвалі даклады і гутаркі на антырэлігійныя тэмы, стваралі атэістычныя гурткі, афармлялі куткі бязбожніка [73, л. 12]. Як бачым, пры падтрымцы камсамола СВБ узмацніўся і яго дзейнасць у рэспубліцы актывізавалася.

Да таго ж у 1930 г. Беларускае дзяржаўнае выдавецтва выдала брашуру вядомага расійскага антырэлігійнага дзеяча А. Клібанова “Комсамол на фронце бязбожжа (як весці камсамолу антырэлігійную прапаганду)” [8], якая па-сутнасці ўяўляла сабой грунтоўную інструкцыю па антырэлігійнай барацьбе.

Аднак агульны стан камсамольскай антырэлігійнай працы не пазбавіўся хібаў. Яна не ахоплівала ўсю гаспадарча-палітычную і прапагандысцкую работу ЛКСМБ і характарызавалася кампанейшчынай. Назіраўся шэраг перагібаў у выглядзе падмены глыбокай і працяглай работы голым адміністраваннем (закрыццё малельных будынкаў, здыманне званоў, канфіскацыя ікон і да т. п. СВБ зусім слаба арганізоўваў работу сярод юнага пакалення і незадавальняючы кіраваў працай маладзёжных секцый пры сваіх саветах. Дырэктыва ЦК ВЛКСМ аб падрыхтоўцы антырэлігійных кадраў у ЛКСМБ не выковалася. У агульнай сістэме камсамольскай антырэлігійнай працы слабая ўвага надавалася нацыянальным меншасцям [74, л. 86; 75, л. 61 – 62].

Тым не менш, дзякуючы атэістычнай прапагандзе СВБ вельмі зменшыліся рэлігійныя настроі сярод каталіцкай моладзі [76, л. 123; 77, л. 44].

У 1930 г. сацыялагічныя апытанні паказвалі, што сярод юнакоў і дзяўчат ва ўзросце 17 – 19 гадоў 93,1 % складалі няверуючыя, 20 – 24 гадоў – 89,3 %, 25 – 29 гадоў – 81 % [78, с. 149]. З гэтага вынікае, што атэістычны светапогляд ахапіў падаўляючую большасць юнага пакалення і пашыраўся ад старэйшых узростаў к малодшым.

Разам з тым, у Віцебскай акрузе адзначалася святкаванне вялікімі групамі камсамольцаў, мабілізаванымі на лесанарыхтоўкі, калядаў разам з сялянамі [79, л. 12]. Устойлівай традыцыяй з’яўлялася шматвяковая практыка асвячэння працэса стварэння сям’і царквой. Пасля афіцыйнай рэгістрацыі шлюбу маладых часта адбывалася вячэнне [80, с. 97]. Усё гэта ярка свідчыць аб моцы рэлігійных уплываў сярод асобных груп моладзі.

Тым не менш паступова юнацтва страчвала хрысціянскія каштоўнасці, але і новыя, савецкія прыжыліся сярод юнацтва не ў поўнай меры. У выніку ўтвараўся духоўны вакуум [81, с. 58].

Адлучэнне моладзі ад царквы падтрымлівалася школай, камсамолам, афіцыйнай прапагандай. У дні рэлігійных свят, каб адцягнуць моладзь ад выканання рэлігійных абрадаў, арганізоўваліся розныя афіцыйныя мерапрыемствы [82, с. 163]. У хатах-чытальнях, чырвоных кутках з мэтай адцягнення ўвагі юнакоў і дзяўчын ад рэлігійных мерапрыемстваў праводзілі масоўкі, гульні і канцэрты [72, с. 58].

У 1931 г. па-ранейшаму адсутнічала сістэматычная праца ЛКСМБ па барацьбе з рэлігійнымі групамі, якія ўплывалі не толькі на моладзь, але і на асобных камсамольцаў [83, л. 42].

У першай палове 1930-х гг. ЛКСМБ працягваў актыўна весці разнастайную працу па атэістычным выхаванні падростаючага пакалення [84, с. 330]. Широкае распаўсюджанне атрымалі “камсамольскія вяселлі” і “камсамольскія хрэсьбіны”, “камсамольскія каляды” і “камсамольскі вялікдзень” [85, с. 56]. Саюз таксама выкарыстоўваў для антырэлігійнай прапаганды бяседы, лекцыі, даклады, атэістычныя вечары, вечары пытанняў і адказаў на антырэлігійныя тэмы, тэматычныя віктарыны [86, с. 17]. Тых камсамольцаў, хто выконваў хаця б частку рэлігійных абрадаў, выключалі з камсамолу, здымалі з працы, разбіралі на сходах [87, с. 179, 259].

У другой палове 1930-х гг. у сувязі з арганізацыйным крызісам ЛКСМБ антырэлігійная праца саюза пагоршылася. Тым не менш камсамольскія арганізацыі стваралі ячэйкі юных ваяўнічых бязбожнікаў, распаўсюджвалі праз іх антырэлігійную літаратуру, праводзілі гутаркі, арганізоўвалі куткі бязбожніка, вечары мастацкай самадзейнасці з выкрыццём рэлігійных “цудаў”. Асабліва антырэлігійныя кампаніі актывізаваліся ў дні рэлігійных святаў. Камсамольцы дамагаліся поўнага наведвання навучальных устаноў у гэтыя дні [88, с. 378].

Пры чым больш актыўна антырэлігійная дзейнасць вялася ў сельскай мясцовасці. Камсамольскія арганізацыі калгасаў, саўгасаў і МТС стваралі антырэлігійныя гурткі, на грунце якіх складваліся ячэйкі СВБ, праводзілі лекцыі, тэматычныя вечарыны, вечары пытанняў і адказаў на атэістычныя тэмы, ператваралі рэлігійныя святы ў дні ўдарнай працы і тэхнічнага навучання. Акрамя таго студэнты спалучалі практычную дапамогу калгасам з арганізацыяй антырэлігійных сходаў калгаснікаў [89, л. 55].

Аднак пастанова бюро ЦК ЛКСМБ ад 15 снежня 1938 г. аб разгортванні антырэлігійнай працы сярод моладзі была не выканана. У шэрагу месц духавенства праводзіла плённую працу сярод юнацтва [90 л. 98].

Тым не менш у 1930-я гг. пад уплывам антырэлігійнай прапаганды, юнацтва у цэлым стала больш крытычна адносіцца да рэлігійных абрадаў і наогул рэлігійнасці [78, с. 153]. Назіралася ўстойлівая тэндэнцыя да страты пераемнасці духоўных каштоўнасцяў, што раз'ядноўвала маладыя і старэйшыя пакаленні [85, с. 80].

Такім чынам, у пачатку 1920-х гг. камсамольцы савецкага Беларускага Падзвіння актыўна вялі антырэлігійную прапаганду, асабліва ў асяроддзі маладых яўрэяў, што можна растлумачыць перавагай у той час у саюзе камсамольцаў яўрэйскай нацыянальнасці. Аднак плённую рэлігійную працу сярод моладзі вяло і духавенства розных канфесій. Антырэлігійныя курсы былі ўключаны ў праграмы ўсіх партшкол, ВНУ, педтэхнікумаў і настаўніцкіх курсаў.

Тым не менш на пачатковым этапе антырэлігійная барацьба не дасягнула вялікага поспеху сярод юнакоў і дзяўчат (асабліва на вёсцы). Прапагандыцкая праца мела пераважна дэманстрацыйна-карнавальны характар у час антырэлігійных кампаній. Адпаведнае выхаванне юнага пакалення вялося яшчэ эпизадычна. Нават фіксаваўся ўдзел камсамольцаў у рэлігійных абрадах.

Актывізацыя з 1925 г. наступлення камсамола на рэлігію выклікала ідэалагічнае супрацьдзеянне з боку духавенства. Як вынік узмацніліся рэлігійныя і антыкамсамольскія настроі сярод шэрагу груп моладзі. Пры чым улады імкнуліся не дапусціць вострых канфліктаў і супрацьстаяння ў грамадстве на рэлігійнай глебе. Нягледзячы на гэта, назіраўся радыкальны падыход камсамольцаў да антырэлігійнай барацьбы, што не дала чакаемага плёну. Пад уплывам духавенства працягвалася ўзмацненне рэлігійных настройў у маладзёжным асяроддзі. Дзейнасць рэлігійных арганізацый стала значнай перашкодай для росту ўплыва ЛКСМБ сярод моладзі нацыянальных меншасцяў.

Таму ўлады зрабілі стаўку на развіццё антырэлігійнай барацьбы праз СББ. Атэістычная прапаганда не спынялася і ўздзейнічала перш за ўсё на юнае пакаленне.

У адказ рэлігійныя арганізацыі імкнуліся весці барацьбу за юнацтва з дапамогай розных форм сацыяльнай і культурна-масавай работы. Пік іх даволі паспяховай дзейнасці па пашырэнні ўплыву на моладзь прыпаў на 1928 – 1929 гг.

У той жа час камсамольскія арганізацыі пасіўнічалі і слаба супрацьстаялі рэлігійным уплывам у маладзёжным асяроддзі, мала надавалі ўвагі ячэйкам СББ. У выніку праявы рэлігійнасці адзначаліся не толькі ў асяроддзі шараговых камсамольцаў, але і нават сярод актывістаў саюза. Увогуле ў ЛКСМБ назіраліся супрацьлеглыя ваганні ў ажыццяўленні палітыкі ў адносінах да рэлігійных канфесій.

Толькі з 1930 г. сітуацыя з камсамольскай антырэлігійнай працай пачала паляпшацца. Была выпрацавана грунтоўная інструкцыя па яе правядзенні. Пры падтрымцы камсамола ўзмацніўся СББ (пачаўся рост колькасці юнакоў і дзяўчат сярод яго членаў), актывізавалася яго практычная дзейнасць.

Аднак у другой палове 1930-х гг. у сувязі з арганізацыйным крызісам ЛКСМБ яго антырэлігійная праца зноў аслабела.

Тым не менш у выніку комплексу захадаў улад у 1930-я гг. атэістычны светапогляд ахапіў падаўляючую большасць юнацтва. Хаця рэлігійныя ўплывы захоўваліся сярод

асобных груп моладзі і нават некаторых камсамольцаў. Разам з тым, і на прыканцы разглядаемага перыяду камсамольская антырэлігійная праца не пазбавілася хібаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Жураў, А.Я. У баях народжаны. Кароткі нарыс гісторыі камсамола Беларусі / А.Я. Жураў. – Мінск : Народная асвета, 1970. – 224 с.
2. Шкляр, М. Камсамол Беларусі ў перыяд аднаўлення народнай гаспадаркі (1921 – 1925 гг.) / М. Шкляр. – Мінск : Белдзяржвыдат, 1958. – 31 с.
3. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 12.
4. Журов, А. Под руководством партии. Деятельность КПБ по созданию и руководству комсомолом Белоруссии (1918 – 1925 гг.) / А. Журов. – Минск : Беларусь, 1970. – 216 с.
5. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 13.
6. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 11.
7. Расійскі дзяржаўны архіў сацыяльна-палітычнай гісторыі. – Ф. М1. – Воп. 23. – Спр. 68.
8. Клібанаў, А. Камсамол на фронце бязбожніка: Як весці камсамолу антырэлігійную прапаганду / А. Клібанаў. – Мінск: Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, 1930. – 96 с.
9. Каменская, И.В. Политико-просветительная работа комсомола Белоруссии в период восстановления народного хозяйства (1921 – 1925 гг.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / И.В. Каменская ; Минский гос. пед. ин-т им. А. М. Горького. – Минск, 1973. – 30 с.
10. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДАВВ). – Ф. 170. – Воп. 1. – Спр. 434.
11. ДАВВ. – Ф. 302. – Воп. 3. – Спр. 249.
12. Трусова, Е.Г. Новые советские обряды как средство борьбы с религией / Е.Г. Трусова // История и культура Европы в контексте становления и развития региональных цивилизаций и культур: актуальные проблемы из исторического прошлого и современности : материалы междунар. науч.-теорет. конф., 30–31 окт. 2003 г. / под ред.: В.А. Космача (гл. ред.) [и др.]. – Витебск : Изд-во УО “ВГУ им. П.М. Машерова”, 2003. – С. 386 – 387.
13. Бяспалая, М.А. Эканамічнае і сацыякультурнае развіццё беларускай вёскі ў гады НЭПа (1921 – 1927 гг.) / М.А. Бяспалая. – Мінск : Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, 2009. – 325 с.
14. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 37.
15. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 84.
16. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 121.
17. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 123.
18. Слука, О.Г. Голос революционной молодежи: проблемы становления и развития молодежной печати Белоруссии / О.Г. Слука. – Минск : Изд-во БГУ, 1978. – 144 с.
19. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 45.
20. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 46.
21. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 54.

22. Тезисы докладов к VIII с'езду ЛКСМБ (одобрено Бюро ЦК ЛКСМБ). – Минск : [б. и.], 1926. – 63 с.
23. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 83.
24. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 95.
25. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 144.
26. Замойскі, А. Стасункі паміж жыхарамі мястэчак Беларусі і савецкай уладай у 1918 – 1928 гг. / А. Замойскі // *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. – № 29. – Białystok, 2008. – S. 91 – 114.
27. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 48.
28. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 42.
29. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 1. – Спр. 1233.
30. Новицкий, В.И. Участие Ленинского комсомола Белоруссии в борьбе за подъем народного образования (1920 – июнь 1941 гг.) / В.И. Новицкий, Е.К. Новик. – Минск : Наука и техника, 1979. – 272 с.
31. Очерки истории Ленинского комсомола Белоруссии / ред. кол.: А. Е. Журов [и др.]. – Минск : Беларусь, 1975. – 536 с.
32. Слука, О.Г. Комсомольская печать Белоруссии: проблемы становления, развития и ее роль в строительстве социализма, 1918 – 1941 гг. : автореф. дис. ... д-ра ист. наук : 10.01.10 / О.Г. Слука ; Ленинград. гос. ун-т им. А.А. Жданова. – Ленинград, 1986. – 42 с.
33. Слука, О.Г. Молодёжная печать Белоруссии 1918 – 1925 гг. : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.580 / О.Г. Слука ; Белорус. гос. ун-т им. В.И. Ленина. – Минск, 1971. – 24 с.
34. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 55.
35. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 64а.
36. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 146.
37. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 262.
38. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 265.
39. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 62.
40. Дрозд, Ю.М. Каталіцкае насельніцтва БССР у 1920 – 30-х гг. у аспекце дзяржаўнай антырэлігійнай палітыкі / Ю.М. Дрозд // *Европа: актуальныя праблемы этнокультуры : материалы II Междунар. науч.-теорет. конф.*, Минск, 25 апр. 2008 г. / Бел гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол. В.В. Тугай [и др.]. – Минск : БГПУ, 2008. – С. 296 – 299.
41. Харченко, О. “Не успокаиваться на достигнутом”: Емельян Ярославский о религии и антирелигиозной пропаганде в “особых условиях” / О. Харченко // *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. – 2007. – № 28. – S. 107 – 116.
42. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 1. – Спр. 2993.
43. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 7. – Спр. 151.
44. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 174.
45. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 306.
46. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 66.
47. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 363.
48. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 21. – Спр. 194.
49. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 358.

50. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 364.
51. Скир, А.Я. Еврейская духовная культура в Беларуси: историко-литературный очерк / А.Я. Скир. – Минск : Мастацкая літаратура, 1995. – 144 с.
52. Пушкін, І. Нацыянальныя меншасці БССР у грамадска-палітычным і культурным жыцці (20-я гады ХХ ст.) / І. Пушкін. – Магілёў : МДУ імя А. Куляшова, 2004. – 168 с.
53. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 81.
54. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 78.
55. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 359.
56. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 80.
57. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 425.
58. Палякоў, М. Справаздача Цэнтральнага камітэту ЛКСМБ на Х з'ездзе / М. Палякоў. – Менск : ЦК ЛКСМБ, 1931. – 80 с.
59. Сянкевіч, А. Работа ЛКСМБ і задачы парткіраўніцтва: даклад на студзеньскім пленуме ЦК КП(б)Б / А. Сянкевіч. – Менск : Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, 1930. – 32 с.
60. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 88.
61. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 355.
62. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 448.
63. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 458.
64. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 499.
65. НАРБ. – Ф. 261. – Воп. 1. – Спр. 1.
66. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 397.
67. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 465.
68. Рэзолюцыя III пленуму ЦК ЛКСМБ (люты 1929 г.). – Менск : Чырвоная змена, 1929. – 64 с.
69. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 510.
70. Шамшур, П. У чалавечым лесе. А бытавой рабоце комсамолу / П. Шамшур. – Менск : Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, 1929. – 51 с.
71. Вольфсон, С.Я. Сучасная рэлігійнасьць. Паводле матэрыялаў дасьледаваньня ў БССР / С.Я. Вольфсон. – Менск : Выдавецтва Беларускай акадэміі навук, 1930. – 118 с.
72. Сафонова, О.В. Культурное строительство в белорусской деревне в период построения социализма (1926 – 1937 гг.) / О.В. Сафонова. – Минск : Наука и техника, 1978. – 104 с.
73. НАРБ. – Ф. 261. – Воп. 1. – Спр. 14.
74. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 101.
75. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 522.
76. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 11. – Спр. 27.
77. НАРБ. – Ф. 4п. – Воп. 11. – Спр. 81.
78. Іваноў, У.М. Нарыс дэмаграфіі, сацыялогіі і быту рабочага класа Савецкай Беларусі (1917 – 1941 гг.) / У.М. Іваноў. – Мінск : Вышэйшая школа, 1975. – 160 с.
79. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 391.
80. Шевелев, П. Брачныя узы по-новому / П. Шевелев // Беларуская думка. – 2014. – № 1. – С. 95 – 97.

81. Соловьянов, А. П. Социальная защита несовершеннолетних в БССР (1921 – 1930 гг.) / А. П. Соловьянов. – Минск : Беларуская навука, 2013. – 203 с.
82. Мусина, Н.Е. О социальных проблемах молодежи в БССР в 20-е годы XX века / Н.Е. Мусина // История и культура Европы в контексте становления и развития региональных цивилизаций и культур: актуальные проблемы из исторического прошлого и современности : материалы междунар. науч.-теорет. конф., 30–31 окт. 2003 г. / под ред. В.А. Космача (гл. ред.) [и др.]. – Витебск : Изд-во УО “ВГУ им. П.М. Машерова”, 2003. – С. 163–165.
83. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 2. – Спр. 575.
84. Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі / Навукова-даследчы інстытут педагагікі Міністэрства асветы БССР ; рэдкал.: С.А. Умрэйка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Народная асвета, 1968. – 621 с.
85. Пушкін, І.А. Удзел нацыянальных меншасцей у грамадска-палітычным жыцці Савецкай Беларусі (1919 – 1990 гг.) / І.А. Пушкін. – Мінск : Выдавецкі цэнтр БДУ, 2010. – 319 с.
86. Новицкий, В.И. Участие комсомола Белоруссии в осуществлении культурной революции (1928 – 1932 гг.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / В.И. Новицкий ; Ин-т истории АН БССР. – Минск, 1975. – 22 с.
87. Гісторыя Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Экаперспектыва, 2006. – Т. 5. Беларусь у 1917 – 1945 гг. – 613 с.
88. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917 – 1945) / Г.Р. Сянкевіч [і інш.] ; пад. рэд.: Г. Р. Сянкевіч [і інш.]. – Мінск : Народная асвета, 1993. – 495 с.
89. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 136.
90. НАРБ. – Ф. 63п. – Воп. 1. – Спр. 147б.

**YOUNG PEOPLE IN THE RELIGIOUS LIFE
OF THE SOVIET BELARUSIAN DVINA 1921 – 1939 YEARS**

V. DANILOVICH

The article deals with the problem of youth participation in the religious life of the Soviet Belarusian Dvina 20 – 30-ies. XX century. It is alleged that at the initial stage of the anti-religious struggle has not achieved great success among the youth. Activation of the Young Communist League attack on religion has caused ideological opposition of the clergy. Activities of religious organizations has become a significant obstacle to the growth of the influence of the Young Communist League on the young people of ethnic minorities. The Young Communist League, the opposite variations in the implementation of policies with regard to religious denominations. However, as the result of the complex power in 1930 up years atheistic worldview embraced the vast majority of young people.

Keywords: *Soviet Belarus, youth, society, policy, the Communist Party, the Young Communist League denomination, religion, atheism.*